

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií, Katedra západoevropských studií

Kristýna Špelinová

**Komparace referend o devoluci ve Walesu
1979 a 1997**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Kristýna Špelinová**

Vedoucí práce: **PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

ŠPELINOVÁ, Kristýna. *Komparace referend o devoluci ve Walesu*. Praha, 2012. 32 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra západoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Zuzana Kasáková Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Komparace referend o devoluci ve Walesu“ se zabývá procesem politické devoluce ve Velké Británii, resp. ve Walesu s důrazem na dvě referenda, která se o této otázce uskutečnila v letech 1979 a 1997. Hlavním tématem práce je nastavování vztahů mezi centrální britskou a regionální velšskou vládou, jež vyvrcholilo vznikem Velšského národního shromáždění v roce 1998. Jelikož v prvním referendu Velšané vyjádřili odmítavý postoj k devoluci a ve druhém referendu svůj názor změnili a devoluci podpořili, hlavním cílem práce je vysvětlení skutečností, jež zapříčinily rozdílnost výsledků obou referend. Tato komparativní práce stanovuje kritéria, jejichž rozбором získává charakteristiky obou referend, v nichž lidé hlasovali o vzniku Velšského národního shromáždění. Ve své hlavní části se práce věnuje porovnání obou referend na základě získaných popisů. Důraz je kladen také na vývoj politické situace ve Walesu, která předcházela vyhlášení prvního referenda a popisovány jsou též politické poměry v období mezi oběma referendy. V závěru práce je analyzován vliv politických okolností, resp. labouristických a konzervativních vlád na změnu v postojích Velšanů k politické devoluci.

Abstract

The bachelor thesis “Comparison of Referendums on Devolution in Wales” deals with the process of political devolution in Great Britain, or rather in Wales with emphasis on two referendums on this question, which took place in 1979 and 1997. The main topic of this work is an establishing of a relationship between central British and regional Welsh government that culminated in the origin of National Assembly for Wales in 1998. In the first referendum Welsh people expressed a negative attitude to devolution and in the second one they changed their mind about it and voted for devolution. The main goal of this work is to explain basic facts that caused the difference between the results of referendums. This

comparative work determines criteria and through the analysis of them it gains characteristics of both referendums in which people voted on founding of the National Assembly for Wales. In its major part, the work deals with the comparison of referendums on the basis of their descriptions. The attention is put also on the development of political situation in Wales, which preceded declaration of the first referendum. The political conditions in the time between referendums are described too. In the conclusion of the work, the influence of political circumstances on the change in attitudes of Welsh towards devolution is analyzed.

Klíčová slova

Wales, referendum, devoluce, Velšské národní shromáždění, Labouristická strana, Velká Británie, pravomoci

Keywords

Wales, referendum, devolution, National Assembly of Wales, Labour Party, Great Britain, powers

Rozsah práce: 64 776 znaků

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Zároveň prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného titulu. Souhlasím s tím, aby moje práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18. 5. 2012

Kristýna Špelinová

Obsah

ÚVOD	2
TERMINOLOGIE	3
METODOLOGIE A STRUKTURA PRÁCE	5
ROZBOR LITERATURY	7
1. VÝVOJ DEVOLUCE PRO WALES	8
1.1 HISTORIE	9
1.2 PLAID CYMRU	13
1.3 POSTOJE BRITSKÝCH POLITICKÝCH STRAN K DEVOLUCI PRO WALES	15
2. REFERENDUM O DEVOLUCI 1979	17
2.1 OKOLNOSTI	17
2.2 VÝSLEDKY	19
2.3 DOPADY	20
3. REFERENDUM O DEVOLUCI 1997	21
3.1 OKOLNOSTI	21
3.2 VÝSLEDKY	22
3.3 DOPADY	24
4. POROVNÁNÍ REFEREND O DEVOLUCI	25
4.1 OKOLNOSTI	25
4.2 VÝSLEDKY	26
4.3 DOPADY	27
ZÁVĚR	28
SUMMARY	30
POUŽITÁ LITERATURA	30

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám referendy o devoluci ve Walesu, v nichž měli Velšané možnost vyjádřit se ke vzniku velšského národního shromáždění, resp. podpořit nebo nepodpořit proces devoluce ve Walesu. Velšské národní shromáždění začalo fungovat v roce 1999 poté, co se obyvatelé Walesu vyslovili pro jeho existenci v referendu v roce 1997. Hned po svém vzniku přešlo vymezené pravomoci pro Wales. Velšané se prostřednictvím tohoto referenda rozhodli podpořit devoluci, i když souhlas se založením instituce byl vysloven pouze velmi těsnou většinou. Toto referendum o devoluci však bylo ve Walesu druhým v pořadí, poněvadž v roce 1979 Velšané devoluci v prvním referendu většinou čtyři ku jedné razantně odmítli.

Zatímco při první příležitosti se obyvatelé Walesu vyslovili proti existenci velšského národního shromáždění, důsledkem druhého referenda bylo jeho ustavení. I přes rozdílnost výsledků sehrála obě referenda svou roli v nastavování vztahů mezi centrální britskou a regionální velšskou vládou a zahájila veřejnou debatu o i dnes stále se prohlubujícím procesu devoluce. Rozdílnost obou referend o devoluci ve Walesu si žádá vysvětlení, proto je základním cílem práce porovnání jejich průběhu a zejména výsledků. Práce se snaží definovat skutečnosti, které odlišnost výsledků zapříčinily, a klade si za cíl vysvětlit, proč se referendum v roce 1979 nevydařilo a referendum z roku 1997 ano.

Rozdílnost výsledků mezi referendy může spočívat v téměř dvacetiletém časovém odstupu mezi nimi. Z tohoto odstupu vyplývají odlišné politické okolnosti v době konání obou referend, jež také mohou být příčinou různosti jejich výsledků. Obě referenda se uskutečnila za vlády Labouristické strany, která devoluci ve svém politickém programu podporovala od 60. let 20. století. Téměř po celou dobu mezi vyhlášením obou referend však Velké Británii vládla Konzervativní strana. Centralistické tendence ministerské předsedkyně Margaret Thatcherové potvrzovaly, že konzervativci zejména pod jejím vedením devoluci příliš naklonění nebyli. Referendum v roce 1979 se konalo v době, kdy Velšané nebyli spokojeni s labouristickou politikou. Nejen Velšané, ale i obyvatelé ostatních částí Velké Británie vyjádřili svůj nesouhlas s vládní politikou v období tzv. zimy nespokojenosti.¹ Během éry konzervativních vlád, které se velšským národním zájmům věnovaly pouze omezeně, sílily ve Walesu antikonzervativní nálady a objevovaly se opětovné požadavky

¹ Termín zima nespokojenosti, resp. zima nepokojů (*Winter of Discontent*; v odborné literatuře se vyskytuje více možností terminologie) odkazuje na období přelomu let 1978 a 1979, kdy se ve Velké Británii odehrály celé řady stávek. Stávky zasáhly mnoho oblastí veřejného života (např. svoz odpadu a pohřbívání zemřelých) a byly odpovědí na labouristickou politiku tohoto období. Ministerský předseda Callaghan se rozhodl kontrolovat vysokou inflaci zmražením mezd. Situaci ještě umocnila tuhá zima, která přišla zkraje roku 1979.

devoluce pro Wales, jejíž návrhy pocházely z řad labouristických politiků. Druhé referendum proběhlo krátce po historickém volebním vítězství Labouristické strany v čele s Tonym Blairem v roce 1997.

Úspěšné referendum z roku 1997 ve Walesu zahájilo proces devoluce, jež se dodnes stále prohlubuje. Existence národního legislativního orgánu bylo dosaženo a nynější debaty se týkají dalšího rozšiřování jemu postoupených pravomocí. Téma práce tedy odkazuje do přítomnosti, přičemž pochopení všech souvislostí je podmíněno znalostí základních historických momentů, mezi něž obě referenda definitivně patří. Práce je vymezena roky 1979 a 1997, v nichž se referenda odehrála. Je v ní zařazen také vývoj otázky devoluce v historii.

V odborné literatuře je téma devoluce ve Velké Británii zpracováno dostatečně, nicméně okamžikům samotných referend není navzdory jejich důležitosti věnováno příliš pozornosti. Tato bakalářská práce si klade za cíl tento nedostatek alespoň částečně doplnit.

Terminologie

Pro úplné porozumění textu práce je třeba definovat význam pojmů devoluce a referendum tak, jak jsou použity v práci. Profesorka Rovná obecně charakterizuje devoluci jako přenesení, delegování určitých pravomocí z centra na nižší úroveň.² Konkrétně se tedy jedná o přenos výkonu určitých pravomocí a zodpovědnosti z centrální britské vlády na regionální velšskou vládu. Profesorka Říchová cituje slova ministra pro Wales z 90. let Rona Daviese a rozšiřuje tak definici devoluce o upozornění, že se nejedná o událost, nýbrž o dlouhodobější proces.³ Do nástupu otázek devoluce na britskou politickou scénu bylo Spojené království vysoce centralizovaným státem s veškerou legislativní a rozhodovací mocí soustředěnou ve Westminsteru.⁴ Posun od unitarismu, typického rysu britského politického systému do 90. let 20. století, k devoluci je jednou z nejmóraznějších politických změn ve Velké Británii od konce druhé světové války.⁵

Lze rozlišit tři formy devoluce: 1) administrativní devoluci, 2) exekutivní devoluci a 3) legislativní devoluci. Administrativní devoluce znamená převedení zodpovědnosti

² Lenka ROVNÁ, *Kdo vládne Británii?* (Praha: SLON, 2004), 221.

³ Blanka ŘÍCHOVÁ, „Labour Party a koncept Velšského národního shromáždění (1945-1999)“, *Politologická revue* 6, č. 1 (2000), 5.

⁴ ROVNÁ, *Kdo vládne Británii?*, 221.

⁵ Blanka ŘÍCHOVÁ, „Spojené království Velké Británie a Severního Irska“ v: *Komparace politických systémů I*, ed. Vladimíra DVOŘÁKOVÁ et al. (Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2005), 111.

z příslušných odborů centrální vlády na její nově vytvořené místní odbory.⁶ Administrativní devoluce se ve Walesu v praxi projevila založením ministerstva pro velšské záležitosti v 60. letech. Významnější rozdíl spočívá mezi exekutivní a legislativní formou devoluce, jehož vysvětlením se zabývá Vernon Bogdanor. Zatímco legislativní devoluce postupuje pravomoci zákonodárského procesu, resp. přijímání zákonů a jejich vydávání příslušným legislativním orgánem, exekutivní devoluce zahrnuje pouze sekundární legislativu a primární legislativu ponechává v pravomocích britského parlamentu.⁷ Jelikož zákon o vládě ve Walesu (*Government of Wales Act*) z roku 1998, který zavádí instituci velšského národního shromáždění, poskytuje Walesu exekutivní formu devoluce, považují za vhodné definovat ji hlouběji.

V postoupených oblastech opravňuje exekutivní devoluce velšské národní shromáždění k provádění legislativy sekundární, resp. podřízené zákonům britského parlamentu, které reprezentují primární legislativu zůstávající v zodpovědnosti Westminsteru. Sekundární legislativa zahrnuje různé formy zákonných předpisů, zákonných pravidel a administrativních nařízení prováděných v souladu s britskými zákony. Velšské národní shromáždění vlastně začalo být po svém vzniku zodpovědné za provádění westminsterských zákonů na území Walesu.⁸ Exekutivní devoluce poskytuje Walesu formu regionalismu a kromě převedení některých pravomocí představuje také jejich rozdělení. To znamená, že v rámci exekutivní devoluce se rozhoduje nejen o tom, zda bude zodpovědnost za výkon pravomocí v určité oblasti postoupena, ale též o tom, do jaké míry tak bude učiněno. Vernon Bogdanor také upozorňuje, že exekutivní devoluce není slabší formou té legislativní, dle jeho názoru se jedná o odlišné jevy, k nimž je třeba zaujmout různý postoj.⁹

Proces devoluce pro Wales byl zahájen vznikem velšského národního shromáždění v roce 1998 a dodnes se dále rozvíjí. Velšské národní shromáždění bylo založeno na základě referenda o rok dříve. Dle obecné definice je referendum prvkem přímé demokracie, přičemž se jedná o přímé rozhodování občanů o položené otázce prostřednictvím hlasování. Referenda jsou důležitým nástrojem pro přijetí politických rozhodnutí nebo pro potvrzení platnosti legislativních návrhů a bývají vyhlášována, aby legitimizovala politické rozhodování. Možnosti zavedení institutu referenda a politická vůle jej využít závisí na ústavně-právních podmínkách konkrétního politického systému, ale též na mnoha politických, kulturních a

⁶ „An introduction to devolution in the UK“, The House of Commons Research Paper 03/84, UK Parliament, staženo dne 15. 5. 2012, <http://www.parliament.uk/briefing-papers/RP03-84>, 7.

⁷ Vernon BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom* (Oxford: Oxford University Press, 2001), 254-255.

⁸ Olga ROZSÍVALOVÁ, „Institut referenda v politickém systému Velké Británie a jeho uplatnění při ustavování volených shromáždění ve Skotsku a Walesu“ (Bakalářská práce, Univerzita Karlova, 1999), 25.

⁹ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 254-257.

historických faktorech. Ve většině demokratických systémů jsou referenda využívána jako pomocný rozhodovací nástroj v případě zvláštních situací.¹⁰

Ve Velké Británii není referendum běžným prostředkem a má pouze informativní hodnotu. To znamená, že výsledek referenda není závazný pro stávající vládu či parlament. Vláda či parlament může učinit závazné a konečné rozhodnutí bez ohledu na to, zda je v souladu s výsledkem referenda.¹¹ Doposud jediné celonárodní referendum se ve Velké Británii uskutečnilo v roce 1975 a hlasovalo se v něm o setrvání země v Evropských společenstvích. V roce 2000 byl přijat zákon, v němž jsou vymezeny náležitosti celonárodního referenda pro případ jeho dalšího konání.¹² Britský model vládnutí je založen na jedinečném a výhradním postavení parlamentu, což není podle Davida Müllera s referendem příliš slučitelné. Hodnotí však britský politický systém jako natolik pragmatický, že v případě potřeby (např. v případě hlubokého rozdělení politických stran tak jako roku 1975 nebo v souvislosti s členstvím země v Evropské unii) je pravděpodobné, že k vyhlášení referenda přistoupí. Očekává, že referendum bude využíváno pouze zřídka a motivem k jeho ustavení bude především snaha o politický zisk.¹³

Kromě jediného celonárodního referenda se mezi 70. a 90. lety 20. století v Británii vyhlásila referenda o změnách ve vnitřním uspořádání státu a systému, resp. o devoluci a o místní správě a postavení Londýna.¹⁴ V těchto referendech hlasovali pouze obyvatelé příslušného regionu. Každé referendum, bez ohledu na to, zda bylo nebo bude ve Velké Británii vyhlášeno jako celonárodní či nikoliv, potřebuje přijetí speciálního zákona.¹⁵

Metodologie a struktura práce

Práce je psána formou komparativní studie na základě stanovených kritérií, která jsou pro obě referenda shodná. Práce tedy využívá komparativní metodu, jejíž charakteristice se věnuje profesorka Říchová. Říchová spatřuje přínos komparativní metody v tom, že jejím

¹⁰ Petr FIALA a Markéta PITROVÁ (eds.), *Evropská referenda* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005), 5-6.

¹¹ ŘÍCHOVÁ, „Spojené království Velké Británie a Severního Irska“, 138.

¹² Tento zákon zřídil Volební komisi zodpovědnou parlamentu, mezi jejíž povinnosti patří tvorba otázky v referendu, registrace skupin účastnících se kampaně, regulace jejich příjmů a výdajů a potvrzení výsledku referenda. Obecně je pověřena dohledem nad referendy. V souladu se zákonem by vláda měla zůstat jednoznačně neutrální. FIALA a PITROVÁ, *Evropská referenda*, 31-33.

¹³ Ibid.

¹⁴ Blanka ŘÍCHOVÁ, „Spojené království Velké Británie a Severního Irska: devoluce-tradice-změna“ v: *Komparace politických systémů. Základní modely demokratických systémů*, ed. Vladimíra DVOŘÁKOVÁ et al. (Praha: Oeconomica, 2008), 125.

¹⁵ FIALA a PITROVÁ, *Evropská referenda*, 31-32.

prostřednictvím se lze dobrat k obecné rovinně poznání. Definuje čtyři základní pravidla pro komparaci: 1) definice objektu komparace, 2) určení cíle komparace, 3) stanovení kritérií komparace pro vlastní analýzu zvolených objektů a 4) vymezení vztahu komparace k časové ose.¹⁶ Objektem komparace v této práci jsou referenda o devoluci ve Walesu, cílem komparace je vysvětlení skutečností, které zapříčinily nebo ovlivnily odlišný výsledek obou referend, stanovenými kritérii jsou okolnosti, výsledky a dopady a vztah komparace k časové ose je vymezen roky uskutečnění obou referend, tedy roky 1979 a 1997.

Prozkoumáním kritérií, jež proběhlo na základě studia dostupné odborné literatury, vznikly detailnější charakteristiky obou referend, jež vhodně posloužily k provedení komparace, z níž vyplynul závěr práce. Při vytváření charakteristik obou referend postupují studiem těchto zvolených kritérií: 1) okolnosti, 2) výsledky a 3) dopady referenda. V prvním bodě se zaměřuji na popis situace, která vedla k vyhlášení referenda, resp. zodpovídám otázku, proč došlo k vyhlášení referenda. Ve druhém případě uvádím výsledky hlasování a volební účast a provádím jejich další analýzu na základě těchto faktorů: 1) věk hlasujících, 2) identifikace hlasujících s politickými stranami, resp. podpora nebo nepodpora devoluce mezi příznivci různých politických stran a 3) schopnost ovládat velšský jazyk, která souvisí též s geografickým rozdělením Walesu. V rámci tohoto kritéria též popisují základní podmínky, za nichž referendum proběhlo. Na závěr se věnuji výčtu hlavních dopadů referenda zejména na velšskou, ale i celobritskou úroveň. To znamená, že hledám odpověď na otázku, jaký vliv měl výsledek referenda na další vývoj ve Walesu i ve Velké Británii

V první kapitole práce sleduji vývoj otázky devoluce v britském historickém kontextu a rozebírám postoje, které k devoluci zaujaly hlavní politické strany Velké Británie a velšská nacionalistická strana Plaid Cymru. Ve druhé kapitole se věnuji rozboru zvolených kritérií u referenda z roku 1979, stejným způsobem postupuji u referenda z roku 1997 ve čtvrté kapitole, čímž vytvářím podrobnější popisy obou referend. Poněvadž práce využívá komparativní metodu, jsou tyto její kapitoly stejně strukturovány a obsahují stejné údaje. V poslední kapitole je provedena vlastní komparace, na jejímž základě je vysloven závěr práce, kde se pokouším zdůraznit základní podobnosti a rozdíly mezi referendy a analyzovat skutečnosti, které zpříčinily ten nejvýraznější rozdíl mezi nimi, a to odlišný postoj Velšanů k devoluci. V závěru práce se též snažím zodpovědět otázku, proč Velšané vyjádřili svou podporu devoluci, až když jim k tomu byla poskytnuta druhá příležitost.

¹⁶ Blanka ŘÍCHOVÁ, „Komparativní metoda v politologii“ v: *Komparace politických systémů. Základní modely demokratických systémů*, ed. Vladimíra DVOŘÁKOVÁ et al. (Praha: Oeconomica, 2008), 8-9.

Rozbor literatury

V britské odborné literatuře je od 90. let téma devoluce pojednáváno hojně a obsáhle, proto většina zvolených zdrojů vychází z anglických originálů. V anglicky psaných odborných knihách je patrná nerovnost ve zpracování mezi oběma referendy, přičemž referendu z roku 1979 je věnováno méně pozornosti. Zvolené zdroje by se daly rozdělit do čtyř základních skupin: 1) obecná literatura o referendech a devoluci, 2) obecná literatura tematicky zaměřená na politické dějiny Walesu, 3) odborné knihy a články týkající se devoluce ve Walesu a konkrétně i obou referend a 4) data a čísla získaná z literatury a oficiálních dokumentů. Jedná se převážně o knihy a odborné články z časopisů z Knihovny společenských věd T. G. Masaryka při Univerzitě Karlově v Praze. Další odborné články byly nalezeny v časopisech v elektronických databázích.¹⁷

V české odborné literatuře se tématu devoluce ve Spojeném království a zejména ve Walesu věnuje politoložka profesorka Blanka Říchová. Při tvorbě práce jsem použila některé z jejích článků publikovaných v odborném časopise *Politologická revue* a kapitoly z knih, na nichž se podílela jako spoluautorka. V politologických učebních textech se Říchová rozsáhle věnuje též charakteristikám a využití komparativní metody. Za přínosnou též považuji bakalářskou práci Olgy Rozsivalové z roku 1999, jejímž tématem je užití institutu referenda při ustavování volených shromáždění ve Skotsku a Walesu.¹⁸

Z anglicky psaných knih tematicky zaměřených na proces devoluce, které jsem využila ke studiu, jsou nejvýznamnější tyto tři tituly: *Devolution in the United Kingdom* od Vernona Bogdanora,¹⁹ *Devolution in Wales. Claims and Responses 1938 – 1979* od Johna Gilberta Evanse²⁰ a *The Road to the National Assembly for Wales* od J. Barryho Jonese a Denise Balsoma.²¹ Bogdanor ve svém díle, hojně citovaném též v další odborné literatuře o devolučním procesu ve Spojeném království, podává komplexní a detailní popis chronologického průběhu devoluce ve Velké Británii. Zabývá se též různými přístupy a definicemi pojmu devoluce a vymezuje její typy. Díla J. G. Evanse a J. B. Jonese a D. Balsoma byla nápomocná při vytváření vlastního popisu referend. Evans se ve svém díle zabývá vývojem devoluce ve Walesu mezi lety 1938 a 1979, přičemž sleduje hlavní

¹⁷ Nejpřínosnější elektronickou databází pro tuto práci byl JSTOR, <http://www.jstor.org>.

¹⁸ Olga ROZSIVALOVÁ, „Institut referenda v politickém systému Velké Británie a jeho uplatnění při ustavování volených shromáždění ve Skotsku a Walesu“ (Bakalářská práce, Univerzita Karlova, 1999).

¹⁹ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*.

²⁰ John Gilbert EVANS, *Devolution in Wales. Claims and Responses, 1937 – 1939* (Cardiff: University of Wales Press, 2006).

²¹ J. Barry JONES a Denis BALSOM, *The Road to the National Assembly for Wales* (Cardiff: University of Wales Press, 2000).

skutečnosti, které vedly k referendu v roce 1979. Jeho vyhlášením a výsledky autor dílo uzavírá. Evansovu knihu jsem využila pro získání informací o prvním referendu. Publikace Jonese a Balsoma posloužila pro studium druhého referenda, v němž autoři detailně shrnují všechny události předcházející vzniku velšského národního shromáždění včetně referenda z roku 1997. Zaměřují se též na vymezení jeho pravomocí.

Při tvorbě práce jsem čerpala také z oficiálních internetových stránek britských a velšských institucí a dokumentů, jež jsou zde umístěny. Na webových stránkách britského parlamentu se nacházejí tematicky různě zaměřené tzv. *Research Papers*, z nichž jsem si vybrala ty, které se zabývají devolucí.²²

1. Vývoj devoluce pro Wales

Ze Zákona o unii (*Act of Union*) z roku 1536, kterým byl Wales připojen k Anglii, vyplývá, že s Walesem má být zacházeno jako s integrální částí království. Během 20. století, a to zejména po druhé světové válce se ale vyvíjel model zvláštního zacházení. Uplatňováním a dalším rozšiřováním tohoto modelu vztahů mezi Walesem a centrální vládou Velké Británie postupně docházelo k administrativní devoluci, jež dle Jonathana Bradburyho²³ vyvrcholila v 60. letech založením ministerstva pro Wales (*Welsh Office*) v čele s ministrem pro Wales (*Secretary of State for Wales*). Dalších forem devoluce bylo dosaženo až ve druhé polovině 90. let vznikem velšského národního shromáždění (*National Assembly for Wales*).

V této kapitole práce stručně popisuji vývoj otázky devoluce pro Wales a rozebírám postoje, jež k tomuto tématu zaujaly hlavní politické strany Velké Británie – Konzervativní strana (*Conservative Party*) a Labouristická strana (*Labour Party*). Zabývám se zde také vznikem a orientací velšské nacionalistické strany Plaid Cymru, stejně tak jako její úlohou ve vývoji devolučního procesu. Do této kapitoly jsem zahrnula i stručnou charakteristiku období vlády Konzervativní strany, která dokazuje, že v něm proces devoluce z důvodu nezájmu vládnoucí strany nijak nepostoupil.

²² „An introduction to devolution in the UK“, The House of Commons Research Paper 03/84, UK Parliament, staženo dne 15. 5. 2012, <http://www.parliament.uk/briefing-papers/RP03-84>.

„Wales and devolution“, The House of Commons Research Paper 97/60, UK Parliament, staženo dne 15. 5. 2012, www.parliament.uk/briefing-papers/RP97-60.

²³ Jonathan BRADBURY, „The Devolution Debate in Wales during the Major Governments: The Politics of a Developing Union State?“ v *Remaking the Union. Devolution and British Politics in the 1990s*, ed. Howard ELCOCK a Michael KEATING et al. (London: Frank Cass Publishers, 1998), 123.

1.1 Historie

Druhá světová válka sjednotila obyvatele Velké Británie v boji proti nacismu bez ohledu na to, zda jsou Angličané, Velšané nebo Skotové a témata spojená s devolucí tak bezprostředně po válce zůstala alespoň prozatím v pozadí. Velští labouristé již od 30. let usilovali o vznik funkce ministra pro velšské záležitosti, jejich návrhy však byly odmítány tehdejšími ministerskými předsedy. Neville Chamberlain ve 30. letech a Clement Attlee ve 40. letech odmítli vytvoření této funkce na základě argumentu, že po postoupení některých administrativních struktur Walesu mezi anglickou a velšskou veřejnou správou neexistuje mnoho významných odlišností.²⁴ Funkce ministra pro velšské záležitosti (*minister of Welsh affairs*) byla paradoxně vytvořena v roce 1951 za vlády Konzervativní, tedy prounionistické strany v čele s Winstonem Churchillem. Jako první zastával tuto funkci, zatím bez výkonných pravomocí, Churchillův ministr vnitra (*Home Secretary*) Sir David Maxwell-Fyfe. V roce 1957 přesunul Churchillův nástupce Harold Macmillan zodpovědnost za výkon této funkce na ministra pro bydlení a místní vládu (*minister of housing and local government*) Henryho Brooka, jehož pravomoci mu umožňovaly funkci vykonávat lépe a naplňovat tak očekávání a potřeby Velšanů.²⁵ Přes tyto pokroky v devolučním procesu však zůstávala devoluce v 50. letech upozaděna budováním *welfare state* a centralizačními snahami konzervativních vlád.

Velšský labouristický politik James Griffiths a jeho příznivci od konce 50. let usilovali také o vznik instituce, skrze niž by mohly být zatím stále limitované pravomoci ministra pro Wales vykonávány. Aby dosáhli svého cíle, museli získat na svou stranu i tu část Labouristické strany, která nebyla devoluci příliš nakloněna, a v jejímž čele stála silná osobnost Aneurina Bevana. Po dlouhých debatách o postupu devolučního procesu v roce 1959 byl vydán dokument Labouristická politika ve Walesu (*Labour's Policy for Wales*), v němž byl potvrzen záměr jmenovat ministra pro Wales s místem ve vládě, který by své pravomoci a zodpovědnost vykonával skrze ministerstvo pro Wales.²⁶ Labouristická strana prohrála ve volbách v roce 1959, nicméně v roce 1964 se jí pod vedením Harolda Wilsona podařilo zvítězit a mohla tak splnit své sliby Walesu. V říjnu téhož roku vzniklo ministerstvo pro Wales, v jehož čele jako ministr pro Wales stanul J. Griffiths. Nově vzniklá instituce se začala velmi rychle rozvíjet a rozšiřovat své kompetence v různých oblastech politiky a veřejné správy. Zpočátku mělo ministerstvo pro Wales kontrolu pouze v oblasti bydlení, silnic

²⁴ Russel DEACON, *Devolution in Britain today* (Manchester: Manchester University Press, 2006), 70-71.

²⁵ EVANS, *Devolution in Wales*, 56.

²⁶ DEACON, *Devolution in Britain today*, 72.

a místní samosprávy,²⁷ ale do začátku 70. let se mu podařilo získat pravomoci ve dvou klíčových sférách: v roce 1968 ve zdravotnictví a v roce 1970 ve vzdělávání, kde vykonávalo dohled nad primárním a sekundárním školstvím.²⁸ Po 20 letech své existence kontrolovalo širokou škálu oblastí od zemědělství, průmyslu a silnic po bydlení, vzdělávání a místní samosprávu.²⁹ Podle Johna Gilberta Evanse bylo vytvoření této instituce labouristickou vládou nejvýznamnějším vládním krokem, který pozitivně ovlivnil další rozvoj Walesu před rokem 1999, kdy začalo fungovat velšské národní shromáždění.³⁰

V 60. letech se devoluce opět stala jedním z klíčových politických témat. Zaprvé proto, že centralizační snahy se setkaly s ekonomickým neúspěchem, tudíž od nich bylo upuštěno ve prospěch místních vlád, zadruhé v souvislosti s rozvojem instituce ministerstva pro Wales. V polovině 60. let navrhl tehdejší velšský ministr Cledwyn Hughes vznik voleného velšského orgánu, čímž navázal na snahy svého předchůdce Griffithse. V roce 1967 však byl návrh zablokován vládou, přičemž jádro opozice proti němu tvořil James Callaghan, tehdejší ministr vnitra a budoucí ministerský předseda. Callaghan se obával, že takový parlament by se stal mocenskou základnou pro velšskou nacionalistickou stranu Plaid Cymru.³¹ Autorem dalšího návrhu se ve stejném roce stal také vůdce liberálů ve Walesu Emylyn Hooson. Dle jeho názoru měl vzniknout jednokomorový parlament se 72 volenými členy, podobný severoirskému, ovšem v rámci federálního Spojeného království. Tento plán získal podporu nacionalistického vůdce Gwynfora Evanse a později také labouristů, nicméně neprošel druhým čtením.³² Aby utlumil nacionalistické požadavky po neúspěchu návrhu, ustavil ministerský předseda Wilson v roce 1968 Královskou komisi o ústavě (*Royal Commission on the Constitution*). Ve stejném roce nahradil Hughese na postu ministra pro Wales antidevolučně orientovaný George Thomas.

Královská komise, zvaná dle svého druhého předsedy Kilbrandonova,³³ se měla zaměřit na možnosti provedení ústavní reformy, přičemž důraz měl být kladen zejména na otázku devoluce ve Walesu, Skotsku a také v anglických regionech.³⁴ Závěrečná zpráva komise (*The Kilbrandon Report*) byla uveřejněna v roce 1973, kdy stál v čele britské vlády

²⁷ „The History of Welsh Devolution“, National Assembly of Wales, staženo dne 8. 4. 2012, <http://www.assemblywales.org/abthome/role-of-assembly-how-it-works/history-welsh-devolution.htm>.

²⁸ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 160.

²⁹ David POWELL, *Nationhood & Identity. The British State since 1800* (Londýn: I. B. Tauris Publishers, 2002), 207-208.

³⁰ EVANS, *Devolution in Wales*, 90.

³¹ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 163.

³² DEACON, *Devolution in Britain today*, 76.

³³ Předsedou Královské komise o ústavě se při jejím vzniku stal respektovaný bývalý editor *The Economist* G. Crowther. Po jeho smrti jej v této funkci nahradil skotský právník Lord Kilbrandon.

³⁴ DEACON, *Devolution in Britain today*, 76-77.

konzervativec Edward Heath, v té době příliš zaneprázdněný vstupem Velké Británie do Evropských společenství, stávkami horníků, reformou místní samosprávy a důsledky jomkipurské války na to, aby zprávě věnoval dostatek pozornosti. Závěry a doporučení pro Wales, která byla vlivem názorového rozlišení uvnitř komise nejednotná, výstižně shrnuje Russell Deacon: Ze třinácti komisařů dva podepsali tzv. memorandum nesouhlasu a prosazovali devoluci též pro anglické regiony. Z ostatních jedenácti komisařů šest doporučilo Walesu legislativní devoluci, tři se vyslovili pro přímo volený poradní orgán a dva navrhovali exekutivní devoluci. Všech jedenáct komisařů, kteří podepsali závěrečnou zprávu, se shodlo na třech následujících doporučeních ohledně devoluce: britský parlament musí zůstat nadřazeným, poslanci nových shromáždění budou přímo voleni, nikoliv nominováni, avšak nemají být voleni systémem relativní většiny (*First-past-the-post*),³⁵ nýbrž systémem poměrného zastoupení.³⁶

Nepřesvědčivé závěry komise spolu s výsledky voleb ve Velké Británii z roku 1970, které potvrdily odolnost systému dvou hlavních politických stran a prokázaly neschopnost nacionalistické strany získat více hlasů, utvrdily labouristy i konzervativce v tom, že nacionalismu se na počátku 70. let prozatím není třeba obávat, a tudíž také není nutné zabývat se devolučními tématy. Následující volby z roku 1974 však způsobily obrat v tomto myšlení přinejmenším v řadách labouristů, poněvadž nacionalisté ve Walesu v nich zaznamenali úspěchy. Plaid Cymru dokázala za tento volební rok získat 3 křesla v britském parlamentu a podíl hlasů Velšanů pro Plaid Cymru se zvýšil na 10,8 %.³⁷ V únorových volbách získali labouristé slabou většinu 301:297 a ministerskému předsedovi Wilsonovi bylo jasné, že pokud chce při dalších volbách v říjnu uspět a konsolidovat svou pozici, musí získat nacionalisty na svou stranu tak, aby mu pomohli získat většinu a zároveň odvrátit jejich hrozbu. Pod vlivem těchto okolností se devoluce stává ústředním bodem volebního programu Labouristické strany, což potvrzuje vydání tzv. bílé knihy (*White Paper*)³⁸ s názvem *Demokracie a devoluce: Návrhy pro Skotsko a Wales (Democracy and Devolution: Proposals for Scotland and Wales)* tři týdny před říjnovými volbami. Jak upozorňuje Vernon Bogdanor,

³⁵ Volební systém relativní většiny je typický pro volby do Dolní komory Spojeného království. Mandát získá ten kandidát, který ve volbách získal nejvíce hlasů. Může tedy dojít k tomu, že velká část hlasů pro jiné kandidáty propadne a ti, kteří je odevzdali nebudou spokojeni s vítězným kandidátem. Naproti tomu systém poměrného zastoupení je založen na tom, že kandidáti získávají mandáty v takovém poměru, jemuž se blíží poměr počtu odevzdaných hlasů. Ladislav CABADA et al., *Úvod do studia politické vědy* (Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002), 277-281.

³⁶ DEACON, *Devolution in Britain today*, 77.

³⁷ POWELL, *Nationhood & Identity*, 209-210.

³⁸ Tzv. bílá kniha je dokument vydaný vládou Velké Británie, který značí záměr vlády přijmout nový zákon. Je vydána, aby nastúpila řešení nějakého problému a informovala o něm obyvatelstvo.

následující požadavky byly formulovány ve spěchu a spíše ze strachu z volebních ztrát než ze zvláštního přesvědčení o devoluci: Ve Walesu vznikne systémem relativní většiny přímo volené shromáždění, přičemž bude mít pouze výkonnou moc. Nijak se nezmění počet poslanců za Wales ve Westminsteru a ministerstvo pro Wales bude zachováno i s funkcí ministra, který bude dále zasedat ve vládě.³⁹ Po pro labouristy vítězných volbách byla vydána další bílá kniha, v níž byly navržené základní principy přeměněny v detailní návrhy. Aby nedošlo k narušení suverenity a politiky britské vlády, tento dokument ještě více omezil oblasti, nad nimiž měly být postoupeny pravomoci. Vláda v tomto dokumentu prohlásila, že v žádném případě nepostoupí Walesu záležitostem souvisejícím s ekonomikou, průmyslem, energetikou a zemědělstvím.⁴⁰

Zásadním odmítnutím vzniku Velšského národního shromáždění v referendu v roce 1979 se obyvatelé Walesu dle Vernona Bogdanora vzdali vládě, která se pouze omezeně věnovala jejich zájmům.⁴¹ Kdyby Velšané devoluci neodmítli, nebo alespoň ne tak razantně, možná by byli schopni se zachránit před právě přicházejícím obdobím thatcherismu, které na vývoj ve Walesu nemělo nijak pozitivní vliv. Konzervativci obratně využili výsledek referenda ve své předvolební kampani a neúspěšné referendum tak napomohlo pádu labouristické vlády. Labouristé navzdory názorovým rozkolům uvnitř strany usilovali o vznik velšského národního shromáždění, nedokázali však o jeho výhodách přesvědčit obyvatelstvo. Když Velšané dostali možnost přínos existence této instituce posoudit v referendu, vyjádřili až nepřátelský postoj.⁴² Konzervativci zaznamenali ve Walesu pod vlivem událostí volební úspěch, ale za celou dobu své vlády zde nebyli schopni porazit labouristy.

David Powell upozorňuje na to, že i přes centralismus konzervativců se politika ve Walesu během jejich vlády ubírala jiným směrem. Nacionalismus zde představoval alternativu různým podobám unionismu nabízeným ostatními stranami, a proto se ve Walesu vyvíjel systém čtyř politických stran, zahrnující Plaid Cymru jako aktivního hráče na politické scéně, namísto tří typických pro Anglii. V souvislosti se silícím nepřátelstvím vůči vládě, která o Wales jevila pouze omezený zájem, začali Velšané uplatňovat svůj národní úhel pohledu namísto dalšího ztotožňování se s tím britským.⁴³

Ačkoliv Velšané hodnotili konzervativní politiku vůči Walesu jako nepřátelskou, Russell Deacon upozorňuje na to, že nebyla negativní ve všech ohledech a jako příklad uvádí

³⁹ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 178.

⁴⁰ DEACON, *Devolution in Britain today*, 78.

⁴¹ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 196.

⁴² EVANS, *Devolution in Wales*, 200-201.

⁴³ POWELL, *Nationhood & Identity*, 213-215.

její pozitivní vlivy na velšskou ekonomiku a životní prostředí. Konzervativci zahájili program masivních investic a obnovu přirozených přírodních podmínek v průmyslových údolích a na urbanizovaném pobřeží.⁴⁴ Tyto faktory však nedokázaly vyvážit negativní stanovisko obyvatel Walesu ke konzervativní národnostní politice.

1.2 *Plaid Cymru*

Dle Vernona Bogdanora je velšský nacionalismus z důvodu slabé, resp. téměř žádné institucionální platformy a regionálního charakteru nehistorického národa stavěn na základě jazyka, náboženství a kultury.⁴⁵ S Walesem bylo po připojení k Anglii zacházeno jako s neoddelitelným od království a neodlišným od Anglie, tudíž se zde nepodařilo zachovat žádné původní instituce a struktury.⁴⁶ Ve 20. století se v rámci nacionalistického hnutí nejvýrazněji projevilo zapojení nově vzniklé nacionalistické politické strany *Plaid Cymru* do boje o národní respekt a uznání a jazyková otázka.

Strana *Plaid Cymru* (*Party of Wales*) vznikla v roce 1925 v důsledku pocitu opomíjení po první světové válce a dle slov svého prvního vůdce Saunderse Lewise také proto, že velšský nacionalismus nemohl být vhodně reprezentován ani individualismem liberálů, ani socialismem labouristů.⁴⁷ V programu *Plaid Cymru* se od počátku objevoval požadavek statutu dominia pro Wales, tzn. úplného politického a ekonomického odtržení od Anglie, což znamenalo výrazný rozdíl od 19. století, kdy separatisté tvořili menšinu a hlavním požadavkem nacionalistů byla rovnost s Anglií. Strana však dlouho nebyla schopna učinit nějaký pokrok a svého prvního poslance získala až 41 let po svém vzniku v roce 1966. Druhá polovina 60. let byla pro stranu volebně úspěšná, nikoliv však proto, že by obyvatelé hlasovali pro separatismus, nýbrž proto, že tímto způsobem vyjadřovali nespokojenost s politikou Labouristické strany.⁴⁸ Zpočátku *Plaid Cymru* vystupovala jako kulturní hnutí na ochranu velšského jazyka a její členové byli převážně velšsky hovořící Velšané, nicméně od 60. let se strana pod vedením Gwynfora Evanse zaměřovala na zvyšování počtu nevelšsky hovořících členů za účelem rozšíření svého vlivu ve Walesu i mezi anglofonním obyvatelstvem na jihu a při hranicích s Anglií.⁴⁹ Strana nezískala větší než marginální vliv a později upustila

⁴⁴ DEACON, *Devolution in Britain today*, 85.

⁴⁵ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 144.

⁴⁶ Kenneth O. MORGAN, „Welsh Nationalism: The Historical Background“, *Journal of Contemporary History* 6, č. 1 (1971), 155, staženo dne 12. 3. 2012, <http://www.jstor.org>.

⁴⁷ DEACON, *Devolution in Britain today*, 66.

⁴⁸ MORGAN, „Welsh Nationalism“, 170.

⁴⁹ Blanka ŘÍCHOVÁ, „Proměny velšského nacionalismu“, *Politologická revue* 8, č. 1 (2002), 125-127.

od separatistických tendencí ve prospěch rovného zacházení, postupujícího procesu devoluce a ekonomického osvěžení. Od 90. let je pro Plaid Cymru typický umírněný patriotismus a soustředění na posílení místní správy. Politika strany je bez požadavků samostatného státu a národní svébytnosti považována za pragmatičtější.⁵⁰

Plaid Cymru vždy usilovala o udržení určitého statutu velštiny ve Walesu a napomáhala její ochraně a rozšiřování ve snaze učinit z velštiny jediný oficiální jazyk ve Walesu.⁵¹ Ačkoliv je velština jedním ze základních stavebních kamenů velšského nacionalismu, ve druhé polovině 20. století často fungovala spíše jako rozdělující faktor, protože velká část obyvatelstva Walesu ji neovládala. Pro 20. století je typický úpadek velštiny ve Walesu, jehož příčiny Velšská jazyková rada (*Welsh Language Board*)⁵² definuje takto: migrace z venkovských částí a anglických regionů, sekularizace společnosti a následný úpadek jazyka při bohoslužbách a zlepšující se dostupnost anglicky psaných periodik a dalších médií. Dle statistik z roku 1961 byla pouze jedna pětina obyvatelstva Walesu schopna hovořit velšsky⁵³ a dle statistik Velšské jazykové rady se počet velšsky mluvících nezvětšuje a stále se pohybuje okolo 20 % obyvatel.⁵⁴ Proto, jak upozorňuje Vernon Bogdanor, pokud by schopnost ovládat velštinu byla kritériem velšské národnosti, zhruba 80% obyvatel Walesu by nebyli Velšané.⁵⁵

Olga Rozsivalová ve své práci uvádí geografické dělení Walesu na tři části s ohledem na to, jak jejich obyvatelé umí, resp. neumí hovořit velšsky. Dle tohoto dělení existuje velšsky hovořící Wales (*Welsh speaking Wales*), velšský Wales (*Welsh Wales*) a britský Wales (*British Wales*). Velšsky hovořící Wales zahrnuje oblasti na severozápadě, kde je velština nejvíce využívána. Velšský Wales se rozkládá na jihu země v bývalých důlních oblastech, kde žijí obyvatelé, kteří se cítí být Velšany, hovoří však velšsky omezeně nebo téměř vůbec. Britský Wales je obýván rodilými Angličany nebo Velšany, kteří dojíždějí za prací do Anglie.

⁵⁰ Ibid., 138.

⁵¹ Keith ROBBINS, „This Grubby Wreck of Old Glories: The United Kingdom and the End of British Empire“, *Journal of Contemporary History* 15, č. 1 (1980), 90, staženo dne 19. 3. 2012, <http://www.jstor.org>.

⁵² „The Welsh Language: History“, The Welsh Language Board, staženo dne 3. 5. 2012, <http://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20120330004932/http://www.byig-wlb.org.uk/English/welshlanguage/Pages/TheHistoryofWelsh.aspx>.

⁵³ MORGAN, „Welsh Nationalism“, 171.

⁵⁴ „The Welsh Language: Number of speakers“, The Welsh Language Board, staženo dne 3. 5. 2012, <http://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20120330005030/http://www.byig-wlb.org.uk/English/welshlanguage/Pages/WhoaretheWelshspeakersWheredotheylive.aspx>.

Dle zatím posledního dostupného sčítání obyvatelstva z roku 2001 hovoří velšsky 20,8 % obyvatel Walesu starších 3 let. Velšská jazyková rada byla zrušena dne 31. 3. 2012 na základě dohody z roku 2011 a její agenda byla rozdělena mezi velšského jazykového komisaře a velšskou vládu, proto jsou, resp. byly její webové stránky archivovány Britskou knihovnou (*The British Library*).

⁵⁵ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 153.

Nachází se na území podél hranice s Anglií a lidé, kteří zde žijí velšsky nemluví.⁵⁶ Toto dělení v podstatě kopíruje historickou hranici mezi velšským a anglickým Walesem. Území tzv. anglického Walesu by zahrnovalo ty části Walesu, které byly ve 13. století dobyty anglickým králem Edvardem I., zatímco tzv. velšský Wales by představovaly oblasti, jež Edvard I. nedobyl.⁵⁷

1.3 Postoje britských politických stran k devoluci pro Wales

Od poloviny 19. století do konce první světové války (1868 až 1922) byli dominantní politickou silou ve Walesu liberálové v čele s výraznou osobností Davida Lloyd George. Tento liberální politik velšského původu se později stal ministerským předsedou Velké Británie, přičemž v této funkci stanul jako historicky jediný neanglický státník. Liberálové neusilovali o odtržení Walesu od království, nicméně požadovali rovnost s Anglií a ostatními částmi Velké Británie.⁵⁸ Liberálové se soustředovali zejména na uznání specifických kulturních aspirací a náboženských odlišností. To znamená, že v centru jejich zájmů bylo vzdělávání a církevní otázky spíše než politické záležitosti. Politický liberalismus ve Walesu však nebyl dostatečně vybaven na to, aby čelil novým výzvám, které přinesla industrializace a nástup městského proletariátu s ní související, a tak počátkem 20. let začal ztrácet svou vitalitu.⁵⁹ Ačkoliv liberálové zmizeli z centra britské politické scény na její periferii, nadále otevřeně podporovali devoluci ve Walesu a Skotsku.⁶⁰ Na místo nejdominantnější politické strany ve Walesu se velmi rychle dostali labouristé, jejichž strana vznikla koncem 19. století.

Labouristická strana byla závislá na podpoře průmyslových regionů Velké Británie, mezi něž se řadí i jižní části Walesu. Od roku 1922 jsou labouristé dominantní politickou stranou ve Walesu jak co do počtu získaných hlasů, tak co do počtu získaných mandátů. Labouristé zpočátku podporovali devoluci, začátkem 30. let však zaujali unionistické, resp. antidevoluční stanovisko a zpočátku nezpochybňovali jednotnost britského národa ani svou víru v silnou centrální vládu.⁶¹ Labouristé si významné podpory ve Walesu byli vědomi, nicméně usilovali o to, aby socialistické hnutí zahrnovalo nejen Wales a další periferie, ale celou Velkou Británii. V 60. a 70. letech by labouristé nebyli schopni bez Plaid Cymru

⁵⁶ ROZSÍVALOVÁ, „Institut referenda v politickém systému Velké Británie a jeho uplatnění při ustavování volených shromáždění ve Skotsku a Walesu“, 29.

⁵⁷ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 200.

⁵⁸ MORGAN, „Welsh Nationalism“, 158 a 165.

⁵⁹ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 149-150.

⁶⁰ POWELL, *Nationhood & Identity*, 159.

⁶¹ *Ibid.*, 156-157.

sestavít vládu, proto si k Walesu dle Vernona Bogdanora začali budovat zvláštní vztah.⁶² Kenneth O. Morgan tuto změnu v labouristické politice nazývá jako posun ke kvazi-nacionalistické pozici.⁶³ Devolučními tématy se labouristé začali ve svém programu zabývat v 60. letech, kdy potřebovali Plaid Cymru k získání parlamentní většiny a zároveň tak napomohli odvrátit nacionalistickou hrozbu ve Walesu, když Plaid Cymru zaznamenala krátkodobé volební úspěchy právě na úkor Labouristické strany. Labouristé ve Walesu sice měli mezi sebou ohledně devoluce rozpory, nicméně na přelomu 60. a 70. let pojali prosazení devoluce jako jeden z hlavních bodů, kterých chtěli dosáhnout.⁶⁴ Od roku 1979, kdy se ministerskou předsedkyní stala M. Thatcherová, vládla Velké Británii Konzervativní strana bezmála 20 let do roku 1997. Velšané během této konzervativní éry zachovali svou loajalitu labouristům, kteří se po nevydařeném referendu z roku 1979 odvážili přijít s dalšími návrhy na postup devoluce až koncem 80. let. V 90. letech, kdy vzrůstala jejich podpora i v dalších částech Spojeného království, se devoluce opět dostala na přední místa v jejich politickém programu. Po historickém vítězství strany v čele s T. Blairem v roce 1997 tudíž nic nebránilo uskutečnění dalšího referenda o devoluci téhož roku.⁶⁵ Labouristé prohlubování devolučního procesu podporují dodnes, přičemž odmítají jeho spojení s ukončováním unitarismu. Naopak jej prezentují jako akt, který unitarismus Velké Británie posiluje.⁶⁶

Ačkoliv Konzervativní strana je stranou centralistickou a unionistickou, její postoj k devoluci by se do 70. let, kdy se předsedkyní strany stala M. Thatcherová, dal charakterizovat jako spíše pozitivní. Konzervativci více podporovali devoluci ve Skotsku, kde byli schopni alespoň na počátku druhé poloviny 20. století získat větší volební podporu než ve Walesu. S příchodem Thatcherové, která v devoluci osobně nevěřila, do čela strany v roce 1975 a jejím volebním vítězstvím v roce 1979 se postoj konzervativců k devoluci změnil v negativní. Po neúspěchu referenda z téhož roku se devoluce ve Walesu jevila jako záležitost, která nijak nepřitahovala pozornost vládnoucí strany.⁶⁷

V období konzervativních vlád v 80. a 90. letech se Velšané příliš nespolehali na činnost ministerstva pro Wales. Hodnotili instituci jako nedemokratickou na základě argumentu, že ministr pro Wales volený mimo region nemá dostatečný mandát o něm rozhodovat.⁶⁸ V této době působilo ve funkci ministra pro Wales pět konzervativních politiků.

⁶² BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 152.

⁶³ MORGAN, „Welsh Nationalism“, 169.

⁶⁴ EVANS, *Devolution in Wales*, 134-135.

⁶⁵ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 194-199.

⁶⁶ ŘÍCHOVÁ, „Spojené království Velké Británie a Severního Irsku“, 113.

⁶⁷ DEACON, *Devolution in Britain today*, 81-84.

⁶⁸ ŘÍCHOVÁ, „Labour Party a koncept Velšského národního shromáždění“, 9.

Nejdéle na tomto postu setrval první konzervativní ministr pro Wales Nicholas Edwards (1979 až 1987), velšský konzervativec, který měl důvěru Thatcherové a mohl tak pohodlně zasahovat do velšských záležitostí. Edwards podporoval rozvoj a šíření velštiny, čímž uspokojil nacionalisty a obratně tak poukázal na nedostatky labouristických ministrů pro Wales, kteří se tomuto kroku bránili. Podle Blanky Říchové se konzervativci snažili věnovat podpoře jazyka, aby posílili své slabé pozice ve Walesu. Očekávaný zisk v podobě většího množství volebních hlasů tyto kroky straně nepřinesly, způsobily však změnu v programu Labouristické strany. Labouristé se potřebovali posunout blíže k nacionalistům, což učinili postupným obnovováním návrhů devoluce.⁶⁹

V roce 1993, tedy již za vlády J. Majora, se ministrem pro Wales stal John Redwood, jehož dvouleté působení v této funkci potvrdilo sílící antikonzervativní nálady ve Walesu a způsobilo další propady voličské podpory.⁷⁰ Redwood odmítal podepisovat velšsky psané dokumenty a nechával odstraňovat velšské vlajky z veřejných budov. Ve svém odmítání velšských národních symbolů a potlačování identity byl plně podporován Majorem. Jonathan Bradbury připodobňuje jejich zacházení s Walesem ke kvazi-koloniální správě.⁷¹

2. Referendum o devoluci 1979

2.1 Okolnosti

První referendum o devoluci ve Walesu se uskutečnilo v roce 1979, kampaň požadující jeho vyhlášení však probíhala již od poloviny 70. let. V jejím čele stáli zejména velšští labouristé, z nichž mnozí o kladech devoluce nebyli zcela přesvědčení. Zastánci referenda svůj postoj odůvodňovali několika argumenty. Tvrdili, že jakákoliv záležitost týkající se vztahů Walesu se Spojeným královstvím by měla být postoupena Velšanům ke zvážení. Dále připodobňovali takové referendum k referendu o setrvání Velké Británie v Evropských společenstvích,⁷² o němž sama labouristická vláda prohlásila, že musí být potvrzeno britskými občany .

⁶⁹ ŘÍCHOVÁ, „Proměny velšského nacionalismu“, 129-133.

⁷⁰ BRADBURY, „The Devolution Debate in Wales during the Major Governments“, 127.

⁷¹ Ibid.

⁷² Žádost o vstup Velké Británie do Evropských společenství podala v roce 1967 labouristická vláda H. Wilsona, vstupní podmínky však v roce 1972 dojednali vládnoucí konzervativci. Labouristé, toho času v opozici, dojednané podmínky kritizovali a hodnotili jako nevýhodné a trvali na potvrzení vstupu země do ES v referendu. Uskutečnění referenda se jim v parlamentu nepodařilo prosadit a mohli jej vyhlásit až v roce 1975, necelý rok

Labouristická vláda zaujala vůči referendu negativní postoj, v němž ji podporoval také tehdejší ministr pro Wales John Morris. Ten poukazoval na několik možných praktických obtíží, mezi nimiž zmiňoval formulaci otázky nebo interpretaci výsledků v případě nejasné většiny. Odpůrci referenda také zastávali názor, že o procesu devoluce by neměli rozhodovat občané, nýbrž parlament. Od roku 1975 se však někteří labourističtí poslanci začali přiklánět k tomu, aby referendum bylo vyhlášeno. Ve stejném roce bylo zahájeno aktivní lobby pro ustavení referenda, které tak získávalo širší podporu. Britská labouristická strana se nakonec přiklonila k vyhlášení referenda, protože nenalezla jiný způsob, jakým by dokázala, aby zákon o devoluci, resp. Zákon o Skotsku a Walesu (*Scotland and Wales Act*) prošel parlamentem. Hrozilo totiž, že během druhého čtení zákon nebude podpořen některými labouristickými poslanci a taktéž liberálové upozornili, že v případě neuskutečnění referenda bude jejich podpora zákona nejistá. Kdyby vláda nedosáhla schválení zákona o devoluci, přišla by o hlasy nacionalistů.⁷³

Zákon o Skotsku a Walesu (*Scotland and Wales Bill*), jež byl formulován na základě bílých knih z roku 1974, byl projednáván v roce 1976. Ačkoliv návrh zákona pohodlně prošel druhým čtením v poměru 294:249, brzy uvázl na parlamentních obstrukcích a musel být zkraje roku 1977 odvolán.⁷⁴ V důsledku neúspěchu tohoto zákona přišel labouristický ministerský předseda Callaghan o podporu nacionalistů a byl nucen svou pozici posílit dohodou s liberály.⁷⁵ Součástí této dohody bylo obnovení snah o předložení zákona o devoluci britskému parlamentu, tentokrát se však jednalo již o dva oddělené zákony.

Uvnitř Labouristické strany se kromě názorových rozdílů o otázkách devoluce objevily rozpory mezi příznivci a odpůrci referenda. Jednou z nejvýraznějších osobností, které se k jeho vyhlášení postupem času přiklonily, byl poslanec Leo Abse.⁷⁶ Abse v roce 1976 během debat o Zákoně o Skotsku a Walesu navrhl dodatek k tomuto zákonu, v němž požadoval, aby se uskutečnilo referendum ještě předtím, než zákon, který koncem roku 1976 pohodlně prošel druhým čtením, vejde v platnost. Labouristé s vyhlášením referenda souhlasili, podmínili jej však získáním královského souhlasu se zákonem a ujistili, že zákon nevejde v platnost bez toho, aby s ním vyjádřili souhlas obyvatelé Walesu.

poté, co zvítězili ve volbách. Toto referendum, v němž Britové potvrdili setrvání země v ES, je historicky prvním uspořádaným referendem ve Spojeném království. Ministerskému předsedovi Wilsonovi se při té příležitosti podařilo též upravit finanční podmínky členství Velké Británie v její prospěch. „Evropská referenda“, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, staženo dne 7. 5. 2012. <http://www.europeum.org/cz/integrace/24-integrace-2/633-evropska-referenda>.

⁷³ EVANS, *Devolution in Wales*, 150-160.

⁷⁴ POWELL, *Nationhood & Identity*, 211.

⁷⁵ DEACON, *Devolution in Britain today*, 79-80.

⁷⁶ *Ibid.*, 79.

Zákony, v nichž byla devoluce pojednávána zvlášť pro Skotsko (*Scotland Bill*) a zvlášť pro Wales (*Wales Bill*), úspěšně prošly druhým čtením ještě téhož roku a v polovině roku 1978 získaly královský souhlas.⁷⁷ Vyhlášení referenda dle plánů tak nestálo nic v cestě. Z množství různých návrhů dodatků k zákonům o devoluci vešel v platnost tzv. Cunnighamův dodatek,⁷⁸ podle něhož muselo v referendu souhlasit s devolucí více než 40 % všech voličů, aby vešla v účinnost. Tato skutečnost měla předejít slabé volební účasti, která by mohla zapříčinit, že devoluce bude zaručena souhlasem menšiny. Čím méně Velšanů přijde v referendu hlasovat, tím více z nich bude muset devoluci podpořit, aby skutečně vešla v platnost.⁷⁹

2.2 Výsledky

První referendum o devoluci ve Walesu se uskutečnilo 1. března 1979, tedy ve stejném termínu jako ve Skotsku, a devoluce v něm utrpěla masivní porážku. Vyjádřit se k Zákonu o Walesu přišlo 58,8 % Velšanů, přičemž 20,2 % z nich (243 048 voličů) devoluci pro Wales podpořilo a 79,8 % z nich (956 330 voličů) se vyslovilo proti. Devoluce nebyla podpořena ani v jednom velšském obvodu, resp. v žádném z nich ji nepodpořilo dle Cunnighamova dodatku potřebných 40 % hlasujících.⁸⁰ Hlasovací právo v referendu bylo totožné s aktivním volebním právem v komunálních volbách, kde rozhoduje především místo trvalého pobytu. Hlasovat tedy mohli všichni obyvatelé Velké Británie, pro něž byl v době konání referenda místem trvalého pobytu Wales.⁸¹ Referendum bylo vyhlášeno v době, kdy už byl britským parlamentem schválen Zákon o Walesu, což mělo vliv na formulaci otázky v referendu. Voliči se měli vyjádřit prostřednictvím *ano* nebo *ne* a zodpovědět tak tuto otázku: *Chcete, aby ustanovení zákona o Walesu 1978 vstoupila v platnost?*⁸² Referendum z roku 1979 tak lze dle jedné z možných typologií označit jako referendum ratifikační, v němž voliči schvalují nebo odmítají již přijaté usnesení zákonodárského sboru.⁸³

⁷⁷ Ibid., 80.

⁷⁸ Ačkoliv návrhy různých dodatků, které by mohly zkřížit cestu zákonům o devoluci, pocházely zejména z řad konzervativců, kteří již pod vedením M. Thatcherové stáli zcela otevřeně proti devoluci, G. Cunnigham byl labouristickým poslancem, který s devolucí nesouhlasil. Vnitrostranická opozice prosazovala referendum a později jeho různá omezení, aby pozastavila proces devoluce. ROZSÍVALOVÁ, „Institut referenda v politickém systému Velké Británie a jeho uplatnění při ustavování volených shromáždění ve Skotsku a Walesu“, 7-8.

⁷⁹ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 188.

⁸⁰ ROBBINS, „This Grubby Wreck of Old Glories“, 82.

⁸¹ ROZSÍVALOVÁ, „Institut referenda v politickém systému Velké Británie a jeho uplatnění při ustavování volených shromáždění ve Skotsku a Walesu“, 20.

⁸² Ibid., 39.

⁸³ Ibid., 4.

Volební účast a hlasování zúčastněných lze dále zkoumat dle věku, identifikace s politickými stranami a dle schopnosti ovládat velštinu, která souvisí s geografickým členěním země. V roce 1979 hlasovalo v referendu bezmála 60 % obyvatel Walesu napříč všemi věkovými skupinami, přičemž zde nelze spatřit žádný specifický vzorec hlasování. Ve všech věkových skupinách hlasovalo v referendu 60 až 70 % příslušníků, přičemž mezi nejmladšími oprávněnými voliči byla volební účast nižší. Nejrazantněji devoluci odmítli lidé mezi 45 a 54 lety, v ostatních věkových skupinách byla odmítnuta průměrně 70 % hlasujících. Devoluce měla v roce 1979 nejvíce příznivců v řadách voličů Plaid Cymru a nejméně mezi voliči Konzervativní strany, která v době konání referenda zaujímalá vůči devoluci negativní postoj. Nacionalisté návrhy podpořili navzdory svým počátečním obavám z příliš limitovaných funkcí velšského shromáždění, mnoho Velšanů však bylo zastrášeno jejich slovy, že vznik velšského parlamentu bude základním stavebním kamenem pro oddělení Walesu od království.⁸⁴ Překvapující bylo, že mezi příznivci Labouristické strany, devoluci prosazující ve svých programech a později i v parlamentu, se pro přijetí Zákona o Walesu vyslovila pouze necelá třetina. V souvislosti se schopností mluvit velšsky byla při hlasování v referendu vyzorována skutečnost, že lidé hovořící plyně velšsky devoluci podporovali více než pouze anglicky mluvící Velšané.⁸⁵ Dle výše zmíněného geografického rozdělení na základě jazyka lze tedy říci, že obyvatelé velšského, resp. velšsky hovořícího Walesu devoluci podpořili větší měrou.

2.3 Dopady

Hlavním důsledkem referenda z roku 1979 bylo odmítnutí labouristickou vládou navrhovaných legislativních změn pro Wales. Protože vláda v té době zavedla různá nepopulární opatření ke kontrole inflace a ekonomiky země, zejména během tzv. zimy nespokojenosti, neubránili se lidé hlasující v referendu o velšském shromáždění určitému zklamání vládní politikou a spíše než o odmítnutí devoluce se jednalo o vyjádření názoru na politiku Callaghanovy vlády.⁸⁶ Výsledky referenda zapříčinily, že vláda přišla o podporu nacionalistů a liberálů, na níž byla její existence závislá. Konzervativní opozice vhodně využila této příležitosti a vyhlásila oslabené vládě nedůvěru. Při hlasování se na stranu vlády

⁸⁴ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 193.

⁸⁵ J. Barry JONES a Denis BALSOM, *The Road to the National Assembly for Wales* (Cardiff: University of Wales Press, 2000): 166-172.

⁸⁶ *Ibid.*, 5.

postavila pouze Plaid Cymru a dva měsíce po referendu se konaly nové volby. Jedním z důsledků odmítnutí devoluce v referendu roku 1979 byl pád labouristické vlády.⁸⁷

Ve volbách roku 1979 zcela nepřekvapivě zvítězili unionističtí konzervativci. Tímto volebním vítězstvím zahájili období nepřetržité konzervativní vlády ve Velké Británii, která trvala bezmála 20 let a vyznačovala se návratem k centralistické politice uplatňované po druhé světové válce. Ministerská předsedkyně Thatcherová odvolala v polovině roku 1979 Zákon o Walesu a otázka devoluce pro Wales tak zmizela z centra britské politické scény. Konzervativci se namísto devoluce soustřeďovali na přímou vládu ministra pro Wales, který zasedal ve vládě a byl povinen následovat nastavený vládní kurz.⁸⁸

Veškeré snahy labouristických a nacionalistických politiků dosáhnout existence velšského legislativního orgánu vyvíjené od druhé poloviny 60. let byly během referenda zničeny. Ve Walesu byla devoluce odmítnuta velmi výrazně a Velšané projevili tak nepřátelský postoj, že se labouristé dlouho odhodlávali přijít s dalšími návrhy. Konzervativci po celou dobu své vlády uplatňovali k otázkám devoluce negativní přístup, tudíž během 80. a v první polovině 90. let se devoluce pro Wales jevila jako politické téma nacházející se mimo legislativní agendu.

3. Referendum o devoluci 1997

3.1 Okolnosti

Během vlády Konzervativní strany Velšané zachovali svou podporu labouristům, kteří však s dalšími devolučními návrhy vyčkávali až do konce 80. let. Kampaň za velšské shromáždění byla obnovena v roce 1989 s podporou labouristů, liberálních demokratů a Plaid Cymru.⁸⁹ V roce 1992 se stal předsedou Labouristické strany prodevoluční a skotským a velšským požadavkům naslouchající John Smith. Strana se pod Smithovým vedením dle jeho vlastních slov věnovala devolučním záležitostem, jež Wilsonova a Callaghanova vláda nedokázala v 70. letech dokončit. Po jeho předčasné smrti v roce 1994 se do čela strany postavil Tony Blair a pokračoval ve Smithově směřování. Labouristé vedli debaty o pravomocích budoucího shromáždění a jejich návrhy byly publikovány v dokumentu Přípravy na nový Wales (*Preparing for a new Wales*) z roku 1996. Návrhy obsažené v tomto

⁸⁷ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 190-191.

⁸⁸ POWELL, *Nationhood & Identity*, 212-213.

⁸⁹ „Wales and devolution“, The House of Commons Research Paper 97/60, 20.

dokumentu se velmi podobaly vizím ze 70. let a byly kritizovány liberály a zejména nacionalisty za nedostatečné pravomoci. Blair se po uveřejnění labouristických představ o velšském shromáždění a jeho pravomocích zasloužil o dvě zásadní změny v nich: ustoupil od volebního systému *first-past-the-post* ve volbách poslanců shromáždění a oznámil, že referendum se bude konat ještě před schválením zákona.⁹⁰ S Blairem v čele zvítězili labouristé ve volbách v roce 1997 a způsobili tak Konzervativní straně nejhorší porážku od roku 1906. Zároveň získali většinu ve všech třech zemích Británie, což se vítězné straně podařilo naposledy v roce 1974.⁹¹ Historické vítězství labouristů znamenalo přelom v devolučních debatách, poněvadž labouristé se téměř okamžitě začali věnovat svým starým závazkům ze 70. let o uspořádání referend o devoluci.⁹² Již za konzervativních vlád utvořili labouristé speciální komisi, která byla zaměřena na zjištění postojů Velšanů vůči případné devoluci. Zákon o uskutečnění referend o devoluci 1997 byl prvním zákonem přijatým Blairovou vládou, a to i přes nemožnost labouristů se k němu vyjádřit. Blanka ŘíCHOVÁ tuto skutečnost hodnotí jako osobní snahu ministerského předsedy zaujmout k devoluci pozitivní přístup.⁹³ Průzkumy naznačovaly, že Velšané chtějí o devoluci hlasovat, proto labouristé svůj záměr vyhlásit referendum ohlásili již před volbami, což se může jevit jako jejich předvolební kalkulace s cílem získat na svou stranu více voličů.⁹⁴ Blair takticky rozhodl o tom, že referendum se uskuteční krátce po labouristickém volebním vítězství, tedy v době, kdy je strana populární a zejména ve Walesu vítána jako záchrana.⁹⁵ Dalším strategickým rozhodnutím bylo zahrnout návrhy devoluce do širší ústavní reformy.⁹⁶

3.2 Výsledky

Referendum o devoluci se uskutečnilo 18. září 1997. Referendum ve Walesu bylo uspořádáno týden poté, co se odehrálo ve Skotsku, poněvadž vláda očekávala, že Velšané se

⁹⁰ Ibid., 20-23.

⁹¹ V roce 1974 zvítězila ve volbách naposledy před obdobím konzervativních vlád Labouristická strana. Konzervativcům se nikdy nepodařilo získat většinu ve všech třech britských zemích, poněvadž ve Skotsku stejně tak jako ve Walesu si labouristé udrželi většinu po celou dobu konzervativní nadvlády.

⁹² POWELL, *Nationhood & Identity*, 216.

⁹³ ŘÍCHOVÁ, „Labour Party a koncept Velšského národního shromáždění (1945-1999), 11-13.

⁹⁴ ROZSÍVALOVÁ, „Institut referenda v politickém systému Velké Británie a jeho uplatnění při ustavování volených shromáždění ve Skotsku a Walesu“, 31.

⁹⁵ BRADBURY, „The Devolution Debate in Wales during the Major Governments“, 133.

V labouristickém předvolebním manifestu se dokonce objevil závazek referend o devoluci vyhlásit do jednoho roku od vzniku labouristické vlády. „Wales and devolution“, The House of Commons Research Paper 97/60, 25.

⁹⁶ ŘÍCHOVÁ, „Labour Party a koncept Velšského národního shromáždění (1945-1999), 5.

nechají strhnout k podpoře devoluce pravděpodobným úspěchem skotského referenda.⁹⁷ Hlasovat přišlo necelých 51 % Velšanů, z nichž 50,3 % (559 419 voličů) souhlasilo, že by ve Walesu mělo existovat velšské shromáždění a 49,9 % s jeho vznikem nesouhlasilo (552 698 voličů). Devoluce tedy zvítězila, nicméně souhlas Velšanů byl vysloven pouze velmi těsnou většinou – méně než 7 000 hlasy. Devoluce zvítězila i navzdory tomu, že v celé polovině z 22 volebních obvodů ve Walesu se obyvatelé rozhodli její návrhy nepodpořit.⁹⁸ Hlasovací právo v tomto referendu bylo určeno místem trvalého pobytu, svůj hlas tedy mohli odevzdat všichni, jejichž místem trvalého pobytu byl Wales. Referendum bylo vyhlášeno ještě před procesem schvalování zákona.⁹⁹ Jelikož se v něm voliči vyjadřovali k zatím neschválenému návrhu, lze toto referendum nazvat jako konzultativní.¹⁰⁰ Voliči tak v referendu nehlasovali prostřednictvím ano nebo ne, nýbrž svůj názor vyjadřovali příklonem k jedné z těchto variant: *Souhlasím, že by mělo existovat velšské shromáždění* nebo *Nesouhlasím, že by mělo existovat velšské shromáždění*.¹⁰¹

Při dalším zkoumání referenda na základě stejných faktorů (tj. věk, identifikace s politickou stranou a schopnost hovořit velšsky), podle nichž bylo zkoumáno předchozí referendum o devoluci, jsou zřetelnější specifické vzorce volebního chování. Mladší lidé ukázali svou lhostejnost, když přišlo hlasovat pouze 30 % příslušníků věkové skupiny 18 až 24 let, zatímco v kategoriích nad 45 let věku se volební účast pohybovala kolem 70 %. Russell Deacon vysvětluje obecně nízkou volební účast pocitem Velšanů, že během éry konzervativních vlád ztratili svůj hlas a jejich zájmy tak nebudou vyslyšeny.¹⁰² Ačkoliv mladých lidí v referendu hlasovalo méně, průměrně 60 % z nich devoluci podpořilo, zatímco více starších voličů projevilo tendenci hlasovat proti návrhu, ačkoliv nehlasovali s tak výrazným rozdílem jako mladší lidé. Nejvíce příznivců našla devoluce logicky opět mezi voliči Plaid Cymru, nejméně v řadách konzervativců, přičemž počet osob identifikujících se s labouristickou a liberální politikou vzrostl – v případě příznivců liberálních demokratů¹⁰³ na necelou třetinu, v případě příznivců Labouristické strany podpořilo návrhy devoluce až 60 % zúčastněných voličů. Prokázala se také souvislost mezi hlasováním a schopností ovládat

⁹⁷ ROZSÍVALOVÁ, „Institut referenda v politickém systému Velké Británie a jeho uplatnění při ustavování volených shromáždění ve Skotsku a Walesu“, 28.

⁹⁸ JONES a BALSOM, *The Road to the National Assembly for Wales*, 153.

⁹⁹ ROZSÍVALOVÁ, „Institut referenda v politickém systému Velké Británie a jeho uplatnění při ustavování volených shromáždění ve Skotsku a Walesu“, 20.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 4.

¹⁰¹ BOGDANOR, *Devolution in the United Kingdom*, 199.

¹⁰² DEACON, *Devolution in Britain today*, 149.

¹⁰³ V roce 1988 se existující Liberální strana sloučila se Sociálně demokratickou stranou a jejich spojením vznikla Liberálně demokratická strana – centristická až centro-levicová politická strana, tradičně na třetím místě britské politické scény.

velštinu, přičemž velšsky plyně mluvící osoby hlasovaly pro devoluci téměř v 80 %, zatímco anglicky mluvící Velšané projeví menší ochotu v referendu hlasovat a vyslovili se pro nesouhlas se vznikem velšského shromáždění.¹⁰⁴ Opět se tedy projevuje rozdělení Walesu na britský a velšský, přičemž spíše na Británii orientovaný britský Wales devoluci nepodpořil, zatímco Velšané žijící na severozápadě a jihu země s ní souhlasili.

3.3 Dopady

Jelikož v referendu lidé souhlasili se založením velšského národního shromáždění, jeho hlavním důsledkem byl vznik této instituce v roce 1998 v rámci zákona o vládě ve Walesu (*Government of Wales Act*). Dle tohoto zákona mělo velšské shromáždění pouze výkonné pravomoci v oblastech, za něž měl doposud zodpovědnost ministr pro Wales a nedisponovalo žádnými primárně-legislativními pravomocemi ani pravomocemi rozhodovat o výši daní, čímž mělo setrvat v určité závislosti na britské centrální vládě.¹⁰⁵ Zákon jasně specifikoval, v jakých oblastech je Velšské národní shromáždění oprávněno vykonávat postoupené pravomoci jménem koruny: zemědělství a rybolov, kultura, ekonomický rozvoj, vzdělávání, životní prostředí, zdravotnictví, železniční doprava, bydlení, průmysl, místní vláda, sociální služby, sport, turismus, rozvoj měst a venkova, doprava, voda, velština.¹⁰⁶ První volby do nově vzniklého orgánu se odehrály v květnu 1999 a zvítězili v nich labouristé, ačkoliv nezískali většinu. Liberální demokraté odmítli s labouristy zformovat koalici, a tak se labouristé chopili menšinové administrativy se souhlasem spolupráce a hledání konsenzu s ostatními stranami zastoupenými ve shromáždění. Druhou nejsilnější stranou v prvních volbách do Velšského národního shromáždění se překvapivě stala Plaid Cymru. Její volební úspěch poskytl naděje na vytvoření a uplatňování národní politiky a ukázal, že se politika devoluce může odlišovat od jednotné britské.¹⁰⁷

Souhlas se vznikem velšského národního shromáždění byl vysloven rozdílem pouze 0,6 % hlasujících v referendu. Tato skutečnost, společně s volební účastí okolo 50 %, naznačuje, že zhruba tři čtvrtiny obyvatel Walesu se založením a existencí velšského shromáždění nesouhlasilo, poněvadž pouze asi 25 % se v referendu přímo vyslovilo pro ustavení tohoto orgánu. Wales byl hlasováním rozdělen na dvě poloviny – východní a západní.

¹⁰⁴ JONES a BALSOM, *The Road to the National Assembly for Wales*, 166-172.

¹⁰⁵ POWELL, *Nationhood & Identity*, 217.

¹⁰⁶ „An introduction to devolution in the UK“, The House of Commons Research Paper 03/84, 25.

¹⁰⁷ POWELL, *Nationhood & Identity*, 218.

4. Porovnání referend o devoluci

V této kapitole provádím vlastní komparaci referend. Kapitola je strukturována stejně jako ty části práce, v nichž jsou obě referenda popsána. Na základě zjištěných faktů se snažím ve všech zvolených kategoriích vyhledat podobnosti a odlišnosti mezi referendy, komentuji uvedená fakta a vyslovuji vlastní závěry.¹⁰⁸ Tato komparativní část napomůže formulování samotného závěru práce.

4.1 Okolnosti

Obě referenda o devoluci ve Walesu byla vyhlášena za vlády Labouristické strany. Labouristé od 60. let projevovali ochotu naslouchat velšským zájmům, poněvadž zde měli vybudovanou silnou mocenskou pozici. Častokrát byli nuceni spolehnout se na podporu Plaid Cymru, a tak na dosažení devoluce pro Wales pohlíželi jako na závazek. Referendum v roce 1979 bylo vyhlášeno před pádem menšinové labouristické vlády J. Callaghana, zatímco v roce 1997 se referendum odehrálo krátce po vzniku nové vlády Labouristické strany, která svým výrazným vítězstvím jednoduše dokázala získat většinu. Druhé referendum o devoluci ve své podstatě navázalo na první, svým výsledkem neúspěšné referendum. Labouristé v 90. letech usilovali o dokončení snah započatých svými kolegy v 70. letech. Před vyhlášením prvního referenda se labourističtí politici museli potýkat s názorovým rozdělením uvnitř strany, což značně ztížilo jejich situaci. Potřebovali zajistit uvedení zákona o devoluci v platnost a pojistit tak liberální a nacionalistickou podporu své tehdejší vlády. V 90. letech sice labouristé ohledně otázek devoluce taktéž nebyli plně jednotní, ale strana výrazněji projevovala prodevoluční tendence. Úloha konzervativců při vyhlášení obou referend také není zanedbatelná. V roce 1979 využili krizové situace vlády, s níž lidé vyjadřovali nespokojenost a snahami o neúspěch referenda usilovali o její pád. Naopak v roce 1997 byli konzervativci tou stranou, s jejíž vládou zejména Velšané nebyli spokojeni, což vhodně posloužilo labouristům k získání většiny v parlamentu a vyhlášení referenda v návaznosti na snahy Labouristické strany ze 70. let. V roce 1979 se vláda vyhlášením referenda pokusila zachránit, o téměř 20 let později referendum uskutečnila, aby upevnila svou nově nabytou pozici a dokázala voličům, že je schopna splnit své sliby. Rozdíl spočívá

¹⁰⁸ Z toho důvodu není třeba v této kapitole uvádět odkazy na odbornou literaturu. Všechna fakta již byla popsána v kapitolách 2 a 4 a byly zde na ně řádně uvedeny odkazy. V kapitole 5 jsou tato fakta dále komentována a vykládána.

také v tom, že v roce 1997 se návrh devoluce stal součástí ústavní změny, zatímco v roce 1979 byl občanům předložen samostatně.

4.2 Výsledky

V prvním referendu Velšané nepodpořili vládní návrhy devoluce pro Wales, ale ve druhém referendu vyslovili svůj souhlas se vznikem Velšského národního shromáždění. V roce 1979 se referendum ve Walesu konalo ve stejný den, jako ve Skotsku a skotské referendum tak mohlo ovlivnit výsledky ve Walesu jen velmi nepravděpodobně. V roce 1997 byl termín referenda záměrně stanoven až týden po referendu ve Skotsku, poněvadž vláda předpokládala, že skotský výsledek bude mít vliv na smýšlení Velšanů. Volební účast obou referend se výrazně neliší, zřetelný rozdíl je však v poměru mezi odevzdanými hlasy pro a proti devoluci. V roce 1979 byla devoluce razantně odmítnuta většinou zhruba 4:1, zatímco v roce 1997 byla devoluce odsouhlasena tak nepatrnou většinou, že poměr odevzdaných hlasů byl v podstatě 1:1. Při prvním referendu nesouhlasili s devolucí obyvatelé ani jednoho z velšských volebních obvodů, při druhé příležitosti hlasovat o devoluci ji odsouhlasila celkem polovina ze všech 22 volebních obvodů. Výraznou odlišností je také doba konání referenda v souvislosti s navrhovanými zákony o devoluci. V roce 1979 se referendum uskutečnilo poté, co Zákon o Walesu prošel parlamentem a získal královský souhlas, zatímco roku 1997 byl Zákon o vládě ve Walesu schvalován až v reakci na výsledky referenda, podle nichž Velšané souhlasili s existencí velšského shromáždění. To mělo vliv i na otázku, jež byla voličům v referendu položena – v roce 1979 byli dotazováni, zda souhlasí s parlamentem schváleným zákonem a v roce 1997 vyjadřovali souhlas, resp. nesouhlas se založením velšského shromáždění.

Ze srovnání výsledků a hlasování v obou referendech na základě věku, identifikace s politickou stranou a schopnosti mluvit velšsky v souvislosti s rozdělením země vyplývají následující fakta: V obou referendech byla nejmenší volební účast mezi mladými lidmi do 24 let, v ostatních věkových kategoriích nejsou mezi referendy ohledně volební účasti větší rozdíly. V referendu z roku 1979 se neprojevil žádný vzorec hlasování o devoluci v rámci věkových skupin, resp. ve všech věkových skupinách byla devoluce odmítnuta stejně (průměrně 70 % hlasujících). V roce 1997 devoluci nejvíce podporovali mladší lidé; počet zastánců devoluce se s rostoucím věkem snižoval. V obou referendech devoluci podpořilo nejvíce příznivců Plaid Cymru a nejméně zastánců devoluce našla v řadách voličů Konzervativní strany, a to ve stejném poměru – obyvatelé Walesu identifikující se s politikou

Plaid Cymru se v obou referendech v 90 % vyjádřili pro devoluci a příznivci konzervativců tak učinili v roce 1979 i v roce 1997 pouze v 10 %. V řadách labouristicky a liberálně orientovaných obyvatel Walesu počet příznivců devoluce od roku 1979 do roku 1997 vzrostl, v případě voličů Labouristické strany dokonce dvojnásobně, což lze vysvětlit větší jednotností uvnitř strany ohledně otázek devoluce v roce 1997. Do určité míry lze tento fakt považovat za jednu z příčin vítězství devoluce téhož roku. V obou referendech je patrná vyšší podpora devoluce mezi velšsky hovořícími obyvateli Walesu a nižší podpora mezi anglicky mluvícími Velšany, přičemž ve Walesu žilo, resp. žije asi 20 % hovořících velšsky. Při obou referendech se tak potvrdil fakt, že devoluci byli nakloněni obyvatelé velšsky mluvícího, resp. velšského Walesu, zatímco britský Wales devoluci odmítal.

4.3 Dopady

Důsledky referend se liší zásadním způsobem a těžko lze mezi nimi hledat podobnosti. V roce 1979 nevydařené referendum zapříčinilo pád labouristické vlády. Pod vlivem událostí zvítězili ve volbách téhož roku konzervativci a ve Velké Británii začala éra konzervativních vlád, které otázkám devoluce nevěnovaly téměř žádnou pozornost. Když bylo vyhlášeno referendum v roce 1997, byli labouristé několik měsíců znovu u moci. Důsledkem tohoto úspěšného referenda bylo upevnění moci nové vlády a důvěry obyvatelstva v plnění závazků labouristů. Blair uskutečnění referenda takticky načasoval tak, aby Velšané hlasovali pro devoluci na jedné straně pod vlivem radosti z vítězství labouristů, na druhé straně pod vlivem stále živých vzpomínek na netečnou konzervativní vládu. Dalším důsledkem prvního referenda tedy bylo odvolání navrhovaného Zákona o Walesu (*Wales Bill*) a následné období nezájmu o otázky devoluce a nacionalistické tendence. Devoluce se do návratu labouristů k vládě stala politickým tématem mimo legislativní agendu. Výsledek referenda z roku 1997 zahájil proces devoluce, když Velšané odsouhlasili založení velšského národního shromáždění. To začalo fungovat na základě Zákona o vládě ve Walesu (*Government of Wales Act*). Na rozdíl od prvního referenda se tak druhé referendum zasloužilo o umístění tématu devoluce na střed britské politické scény a její budoucí rozvoj s odkazem na dnešní dobu. Jelikož v prvním referendu se bezmála 80 % hlasujících vyjádřilo proti devoluci, byť z různých důvodů, dá se říci, že postoj Velšanů vůči devoluci byl jednotný. Naproti tomu v roce 1997 devoluci podpořila pouhá čtvrtina celkového počtu obyvatelstva. Přesto zákon o devoluci vešel v platnost. Polovina hlasujících tento názor sdílela, polovina jej odmítala.

Důsledkem druhého referenda o devoluci tak bylo též názorové rozdělení obyvatelstva Walesu, které kopíruje hranice rozdělení Walesu na základě jazyka.

Závěr

Hlavní příčiny odlišného rozhodnutí občanů Walesu v referendech o devoluci spatřuji v politických okolnostech v dobách vyhlášení obou referend, které souvisejí s téměř dvacetiletou časovou prodlevou mezi nimi. V této době vládli ve Velké Británii konzervativci, od nástupu M. Thatcherové do čela strany ostře protidevolučně orientovaní. Velšským národním zájmům se věnovali pouze omezeně a jen proto, že se tímto způsobem snažili zajistit straně ve Walesu větší podporu. Velšané však během konzervativní éry vytrvale vyjadřovali svou přízeň labouristům. Labouristická strana byla ve Walesu, zejména v jižních průmyslových oblastech, tradičně silná. V několika případech byla při formování vlády nucena spolehnout se na podporu nacionalistů, z čehož také vyplývá labouristické úsilí dosáhnout devoluce a pojistit si tak ochotu nacionalistů s nimi spolupracovat.

První referendum jednu labouristickou vládu pomohlo zničit, druhé se zasloužilo o upevnění mocenské pozice té další v pořadí. Zatímco ministerští předsedové 70. let H. Wilson a J. Callaghan spatřovali v prvním referendu možnost své vlády posílit nebo alespoň zachránit, T. Blair v 90. letech referenda využil jako nástroje, jak svou vládu krátce po jejím vzniku upevnit a dokázat, že jí lidé mohou důvěřovat. V labouristických devolučních tendencích lze spatřit návaznost, která však byla přerušena érou konzervativních vlád, během níž devoluci nebyla věnována přílišná pozornost. Po tomto období byli Velšané s konzervativci nespokojení, a proto se v referendu v roce 1997 snažili devoluci prosadit. To se jim podařilo, nicméně je třeba mít na paměti, že se tak stalo pouze velmi těsnou většinou. Velšané tak rozhodně nevyjádřili ohledně těchto otázek jednotný názor. Politické strany tak vlastně dokázaly využít neúspěchů svých konkurentů.

Tím se potvrzuje původní hypotéza o vlivu politických okolností na rozhodování velšských občanů v referendech. Rozhodování ovlivnily aktuální pocity spokojenosti, resp. nespokojenosti s vládami, které referenda vyhlásily. V roce 1979 napomohl porážce referenda nesouhlas Velšanů s labouristickou vládní politikou a řešením finančních obtíží 70. let, v roce 1997 byli vládní stranou nevyhovující potřebám občanů nevšímaví konzervativci. Výsledky referend také byly ovlivněny vnitřními poměry uvnitř politických stran. Konzervativci byli ohledně devoluce při obou referendech ve svém negativním postoji poměrně jednotní,

labouristé a nacionalisté však zaváhali. Labourističtí politici v roce 1979 nedokázali sjednotit své názory, strana tak vystupovala rozděleně a nebyla schopna o přínosech devoluce přesvědčit Velšany, což se projevilo na neúspěchu referenda. V roce 1997 trvalo nacionalistům delší dobu, než zformulovali stanovisko strany vůči devoluci a jejím vládním návrhům. Nejednota tradičních zastánců devoluce se tak v rozhodování lidí rovněž projevila. Labouristé v roce 1979 navrhli devoluci spěšně a spíše za účelem posílení pozic své vlády, v roce 1997 předložili propracovanější návrh jako součást ústavní reformy, na jehož přípravu měli díky osmnácti letům konzervativní vlády více času.

Mezi roky, v nichž se konala referenda o devoluci ve Walesu, prošli jeho obyvatelé vlivem politických okolností názorovými změnami. Vrcholem těchto změn bylo přehodnocení jejich stanoviska k založení Velšského národního shromáždění a zahájení procesu politické devoluce. Dle mého názoru se jednalo o nevýrazný, ale významný posun v názorech Velšanů, jímž dosáhli vzniku své vlastní národní legislativní instituce a krátce po jejím uvedení vchod zahájili boj o rozšiřování jejich pravomocí. Kdyby Velšané devoluci odsouhlasili již při první příležitosti, s největší pravděpodobností by se vyhnuli rokům konzervativní vlády a velšské shromáždění by získalo o několik let navíc pro svůj rozvoj.

Velšské národní shromáždění usilovalo o rozšiřování svých pravomocí již krátce po svém vzniku. Nastavený systém se prokázal jako v mnoha ohledech nevyhovující a v roce 2004, v závěrečné zprávě komise, která měla předložit návrhy změn, se objevily tyto záležitosti: institucionální oddělení exekutivní a legislativní moci, udělení kompetencí odpovídající primární legislativě a změnu volebního systému.¹⁰⁹ Významného vývoje v tomto ohledu však bylo dosaženo až v roce 2011. V tomto roce se ve Walesu uskutečnilo referendum o primárně-legislativních pravomocích velšského shromáždění, v němž Velšané souhlasili s tím, aby instituce získala širší pravomoci. Výsledek referenda v praxi znamená, že v již postoupených oblastech je velšské shromáždění oprávněno přijímat zákony bez předchozího souhlasu britského parlamentu, nijak však nerozšiřuje výčet oblastí, v nichž tak smí učinit.¹¹⁰ Dle výše uvedeného rozdílu mezi exekutivní a legislativní devolucí, který vysvětloval Vernon Bogdanor, tak lze říci, že referendem z roku 2011 byla exekutivní devoluce Walesu přeměněna v legislativní, opravňující Wales v některých oblastech přijímat zákony bez konzultace s britským parlamentem ve Westminsteru.

¹⁰⁹ Blanka ŘÍCHOVÁ, „Spojené království Velké Británie a Severního Irsku: devoluce-tradice-změna“ V: *Komparace politických systémů. Základní modely demokratických systémů*, ed. Vladimíra DVOŘÁKOVÁ et al. (Praha: Oeconomica, 2008), 118-119.

¹¹⁰ „The referendum“, National Assembly for Wales, staženo dne 16. 5. 2012, http://www.assemblywales.org/gethome/vote2011/get_involved-referendum.htm.

Summary

The main reason why results of referendums on devolution in Wales were completely different is the influence of political circumstances in the country on people's decisions. In 1979 Welsh people expressed their disapproval with the policy of Labour government by rejecting its devolution proposals. In that time the Labour cabinet collapsed and the era of Conservative governments in Great Britain started. Conservatives did not pay much attention to devolution, so this topic was out of political agenda during Conservative years. In 1997 a new government was created by Labour party – the winning party in general elections that year. Labour party had been a traditional supporter of devolution so it brought this topic back onto British political scene by announcing the second referendum on devolution for Wales. In this referendum Welsh people voted for creation of National Assembly for Wales and beginning of political devolution process. They had a possibility to express dissatisfaction with Conservatives who did not develop Welsh national interests at all. They wanted the institution to be established, but only a minority of votes decided about it. The political conditions were able to change people's mind. In my opinion this change was not distinctive but it was important, because it helped Wales to start a political devolution and to create its own national legislative institution.

Použitá literatura

Knihy a kapitoly z knih:

BOGDANOR, Vernon. *Devolution in the United Kingdom*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

BRADBURY, Jonathan. „The Devolution Debate in Wales during the Major Governments: The Politics of a Developing Union State?“ V: *Remaking the Union: Devolution and British Politics in the 1990s*, ed. ELCOCK, Howard a KEATING, Michael, 120-140. Londýn: Frank Cass Publishers, 1998.

CABADA, Ladislav et al. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002.

DEACON, Russell. *Devolution in Britain today*. Manchester: Manchester University Press, 2006.

EVANS, John Gilbert. *Devolution in Wales: Claims and Responses, 1937 - 1979*. Cardiff: University of Wales Press, 2006.

FIALA, Petr a PITROVÁ, Markéta (eds.). *Evropská referenda*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

JONES, J. Barry a BALSOM, Denis. *The Road to the National Assembly for Wales*. Cardiff: University of Wales Press, 2000.

POWELL, David. *Nationhood & Identity. The British State since 1800*. Londýn: I. B. Tauris Publishers, 2002.

ROVNÁ, Lenka. *Kdo vládne Británii?* Praha: SLON, 2004.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. „Spojené království Velké Británie a Severního Irska.“ V: *Komparace politických systémů I*, ed. DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, 105-160. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2005.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. „Spojené království Velké Británie a Severního Irska: devoluce – tradice – změna.“ V: *Komparace politických systémů. Základní modely demokratických systémů*, ed. DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra et al., 95-153. Praha: Oeconomica, 2008.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. „Komparativní metoda v politologii“ V: *Komparace politických systémů. Základní modely demokratických systémů*, ed. DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra et al., 95-153. Praha: Oeconomica, 2008.

Články a studie:

MORGAN, Kenneth O. „Welsh Nationalism: The Historical Background“. *Journal of Contemporary History* 6, č. 1 (1971): 153-159 a 161-172. Staženo dne 12. 3. 2012. <http://www.jstor.org>.

ROBBINS, Keith. „This Grubby Wreck of Old Glories': The United Kingdom and the End of British Empire.“ *Journal of Contemporary History* 15, č. 1 (1980): 81-95. Staženo dne 15. 3. 2012. <http://www.jstor.org>.

ROZSÍVALOVÁ, Olga. „Institut referenda v politickém systému Velké Británie a jeho uplatnění při ustavování volených shromáždění ve Skotsku a Walesu.“ Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, 1999.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. „Labour Party a koncept Velšského národního shromáždění (1945-1999).“ *Politologická revue* 6, č. 1 (2000): 5-24.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. „Proměny velšského nacionalismu,“ *Politologická revue* 8, č. 1 (2002): 120-140.

Internetové stránky:

Institut pro evropskou politiku EUROPEUM. „Evropská referenda“. Staženo dne 7. 5. 2012.
<http://www.europeum.org/cz/integrace/24-integrace-2/633-evropska-referenda>.

National Assembly for Wales. „The History of Welsh Devolution“. Staženo dne 8. 4. 2012.
<http://www.assemblywales.org/abthome/role-of-assembly-how-it-works/history-welsh-devolution.htm>.

National Assembly for Wales. „The Referendum“. Staženo dne 16. 5. 2012.
http://www.assemblywales.org/gethome/vote2011/get_involved-referendum.htm.

Welsh Language Board. „The Welsh Language: History“. Staženo dne 3. 5. 2012. <http://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20120330000846/http://www.byig-wlb.org.uk/English/Pages/index.aspx>.

Welsh Language Board. „The Welsh Language: Number of speakers“. Staženo dne 3. 5. 2012. <http://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20120330005030/http://www.byig-wlb.org.uk/English/welshlanguage/Pages/WhoaretheWelshspeakersWheredotheylive.aspx>.